

A SZÍNIKRITIKUSOK DÍJA 1991/92

A legjobb új magyar dráma: FORGÁCH ANDRÁS: VITELLIUS

A legjobb rendezés: ASCHER TAMÁS (Molière: A mizantróp, kaposvári Csiky Gergely Színház és Böll-Bereményi: Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra)

A legjobb női alakítás: BÁSTI JULI (Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra)

A legjobb férfialakítás: SINKÓ LÁSZLÓ (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: LÁZÁR KATI (A kezdet vége, Katona József Színház és Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra)

A legjobb férfi mellékszereplő: —

A legjobb díszlet: KHELL ZSOLT (A mizantróp, Kaposvár, Katharina Blum, Kamra)

A legjobb jelmez: SZAKÁCS GYÖRGYI (az évadban nyújtott teljesítményéért)

Különdíj: KORNIS MIHÁLY (Jegyzőkönyv, Kamra)

Az idei végeredmény húsz kritikus voksai alapján alakult ki. Aki végigbongérszi az egyes szavazatokat s az indoklásokat, két elgondolkodtató jelenséget figyelhet meg: egyre szűkül az a merités, amelyből a szavazatok kikerülnek, illetve rendkívüli mértékben szóródnak a vélemények.

Az első egyértelműen a kritika kritikus helyzetére utal, a második viszont a színházi átlagteljesítményt minősíti. Nem először — s úgy tűnik, nem utoljára — tesszük szóvá: csaknem nullára csökkent a színházkritika megjelenési lehetősége, valami érthetetlen szerkesztői, laptulajdonosi szűklátókörűségből a kritika nem kívánatos műfajjá lett. De még azok számára is, akik több-kevesebb rendszerességgel írhatnak még kritikát, anyagilag megoldhatatlan a vidéki színházak teljesítményének folyamatos figyelemmel kísérése. A szavazatokból egyértelműen kiderül, hogy többen — önhibájukon kívül — véleményük kialakításánál fontos előadásokat voltak kénytelenek figyelmen kívül hagyni. Ez a helyzet tarthatatlan, mindenekelőtt a színház és a közönség szempontjából, s nem utolsó sorban azért is, mert ilyen körülmények között a szavazás is hovatovább irreális lesz.

A másik említett jelenség arra utal, hogy a szezonban nem volt olyan vitathatatlanul kiemelkedő teljesítmény, amelynek megítélésében egyetértettek volna a kritikusok. Emiatt több kategóriában is éppen csak meglett az a minimális szavazatszám,

amely a magunk alkotta szabályok szerint szükséges ahhoz, hogy kiadjuk a díjakat. (Ez a határ a szavazatok negyede, de legalább öt szavazat.)

Mindezeket előre bocsátva az egyes kategóriákban a következőképpen alakultak az arányok:

A legjobb új magyar dráma díját annak ellenére kiadjuk, hogy kilenc kritikus nem tudott dönteni. Öten azonban a *Vitelliusra* voksoltak (A szabadság vendége kapott még két és fél szavazatot), s úgy ítéltük: a magyar dráma mostani, apályos időszakában kötelességünk, hogy a szavazatokban is megnyilvánuló erkölcsi támogatásban részesítsük a legjobbnak tartott drámát, s ezáltal az egész magyar drámaírást. (A *Vitellius* 1991. januári mellékletünkben közöltük.)

A legjobb rendező díját — elsőprő arányban — Ascher Tamásnak ítéltük (A mizantrópra hat, a Katharina Blumra három és fél voks jutott). Három szavazatot kapott Taub János (A gondnok, Striptease) három, Zsámbéki Gábor (Hamlet) kettőt, Ruszt József (Dybuk) pedig másfelet.

A legjobb női alakításnak Básti Juli Katharina Blumját tartotta a kritikusgárda öt és fél szavazattal, utána Eszenyi Enikő (Dühöngő ifjúság, három) és Börcsök Enikő (A mizantróp, kettő) következnek. A legjobb férfialakítás kategóriájában nem volt versenyhelyzet; Sinkó László első díja egyértelmű (tizenhárom és fél szavazat).

A legnehezebb mindig a mellékszereplők kivá-

lasztása. Évadonként olyan sok jelentős színészi alakítás születik, hogy nehéz a választás, mindenkinek más a favoritja. Ezúttal tizenhárom színész közül, akire egyáltalán szavaztak, Lázár Kati kapta a legtöbb voksot (öt és fél), mellette még Máthé Erzsire (Szabad zóna, három) és Molnár Piroskára (A mizantróp, kettő) szavaztak többen. A legjobb férfi mellékszereplő díját nem tudtuk kiadni, mert tizenhat színész között oszlott meg a húsz szavazat. Egnél többet Gábor Miklós (Dybuk), Stohl András (A kezdet vége), Tóth József (A színházcsináló, Egy csepp méz), Vallai Péter (A színházcsináló) és Holl István (A szabadság vendége) kapott.

A legjobb díszlettervezőnek ezúttal Khell Zsolt találtatott (hat szavazat), négyen Antal Csabára, ketten Horgas Péterre voksoltak. Szakács Györgyi megmaradt az örökös legjobb jelmeztervezőnek (tizenhárom szavazat), számottevő szavazat (három) rajta kívül csak Dobre-Kóthay Juditnak jutott.

Legtöbbször a különdíjat is nehéz kiadni, hiszen itt igazán nagy a szubjektivitás szerepe. Ezúttal öten gondolták úgy, hogy Kornis Mihály Jegyzőkönyv-tolmácsolása érdemi meg leginkább az elismerést. Ugyancsak Kamra-produkcióra, A kínaira is több mint két szavazat jutott, s ha ehhez még a Kamra általános tevékenységére adott voksot is hozzászámítjuk, akkor a kritikusok csaknem fele ismerte el ennek az új színháznak a művészi teljesítményét.

BARABÁS TAMÁS Pesti Hírlap

A legjobb új magyar dráma: Odze György: Lordok háza

A legjobb rendezés: Taub János (Harold Pinter: A gondnok, Pesti Színház)

A legjobb női alakítás: Eszenyi Enikő (Dühöngő ifjúság és Ahogy tetszik, Pesti Színház)

A legjobb férfialakítás: Eperjes Károly (A gondnok, Pesti Színház)

A legjobb női mellékszereplő: Udvaros Dorottya (Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra)

A legjobb férfi mellékszereplő: Tóth József (A színházcsináló, Sirkó és kakaó, Budapesti Kamaraszínház; Egy csepp méz, Merlin Színház)

A legjobb díszlet: Khell Zsolt (Katharina Blum, Kamra)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (Katharina Blum, Kamra)

Különdíj: Kornis Mihály (Jegyzőkönyv, Kamra)

Kezdhethetném úgy, hogy nehéz szezon volt, ha nem az lenne a tapasztalatunk, amióta csak díjakat osztunk (és korábban is), hogy minden évad nehéz. Mindenesetre ritka az olyan idény, amelyben nagyí-

tóval kell keresni új magyar darabot (egyáltalán — nemhogy a legjobbat!). Magam Odze György Lordok háza című munkájánál jobbat nem találtam, igaz, hogy tízéves, de betiltás miatt csak most volt az ősbemutatója.

A legjobb rendezés díját elnyerhette volna Ascher Tamás a Katharina Blum elvesztett tisztessége nagyszerű ritmusú, lüktető előadásával; esélyes volt Verebes István (a Lordok házával), Fodor Tamás (a Vadkacsával), Szinétár Miklós (Az úrhatnám polgárral, az „elsőbálos” Rudolf Péter (a Dühöngő ifjúsággal) és Tolmár Tamás (A színházcsinálóval).

Aztán fejhosszal győzött *A gondnok* káprázatos színrevitelével Taub János.

Hogy kiké volt — Eperjesen kívül, aki nálam győzött — a számitásba jövő legjobb férfialakítás? Madaras József (*Lordok háza*), Haumann Péter (*Őrült nők ketrece*), Szilágyi Tibor (*Az úrhatnám polgár*), Kállai Ferenc (*A profi és A mi kis városunk*), Gáspár Sándor (*A bugyogó*), Kaszás Attila (*Dühöngő ifjúság*) és mindenki előtt (csak Eperjes előtt nem): Sinkó László (*A színházcsináló*).

Rövidebb a hölgyek listája. Eszenyi Enikő versenytársai nálam: Básti Juli (*Katharina Blum és Cabaret*), Tolnay Klári (*A mi kis városunk*), Sztárek Andrea (*Az utolsó hősszerelmes*).

A legjobb férfi mellékszereplők közül Tóth József mesterhármasa (*Egy csepp méz, A színházcsináló, Sirkó és kakaó*) alapján helyeztem az első helyre. De kiválót nyújtott Derzi János (*Egy csepp méz*), Maros Gábor (*Lordok háza*), Bodrogi Gyula (*Torockói menyasszony*), Vajda László (*Hamlet, Polonius*), Szarvas József (*Dühöngő ifjúság*) s megint Sinkó László (*Katharina Blum*) meg Máté Gábor (*Katharina Blum*).

A legjobb női mellékszereplők közül nálam Udvaros Dorottya (*Katharina Blum*) emelkedik ki, Pap Vera (*Ahogy tetszik*), Psota Irén (*Cabaret*) és Szilágyi Zsuzsa (*Sirkó és kakaó*) előtt. Fehér Miklós Óz, a csodák csodája díszlete nagyon leleményes volt, Khell Zsolté (*Katharina Blum*) még inkább, a többi nagyjából szokványos. Elég sok jó jelmezt láttunk, a legkifejezőbbeket ismét Szakács Györgyi tervezte a *Katharina Blum* számára.

Az évad egyik legszokatlanabb és legkiválóbb produkciója egy novella — Kertész Imre *Jegyzőkönyv* című munkájának — monodramatisztása volt. Kornis Mihály író (és diplomás rendező) olyan kiváló színészi kvalitásokat csillogtatva adta elő, hogy különdíjat érdemel érte.

BÉRCZES LÁSZLÓ Magyar Napló

A legjobb új magyar dráma: Márton László: *A szabadság vendége*

A legjobb rendezés: Ivo Krobot (Csehov: *Cseresznyés kert, Nyíregyháza*)

A legjobb női alakítás: Molnár Erika (Cseresznyés kert, Nyíregyháza)

A legjobb férfialakítás: Barkó György (Halleluja, Pécsi Harmadik Színház)

A legjobb női mellékszereplő: Molnár Piroska (A mizantrop, Kaposvár)

A legjobb férfi mellékszereplő: Holl István (A szabadság vendége, Veszprém)

A legjobb díszlet: Antal Csaba (Hobo-Márta: József Attila-est, Katona József Színház)

A legjobb jelmez: Dobro-Kóthay Judit (A kopasz énekesnő, Kolozsvár)

Küldöndj: Kamra

Az általam látott különösen fontos előadások, illetve alakítások még: *A kínai* (Kamra), *Halleluja*, *A mizantrop*, *Cseresznyés kert* (Nemzeti Színház), *Katharina Blum* (Kamra), *Dybuk és Oidipusz király*

(Független Színpad); Sinkó László (*A színházcsináló*), Kaszás Gergő (*A kínai*), Megyeri Zoltán és TERNYÁK Zoltán (*Cseresznyés kert*), Kaszás Géza (*Oidipusz király*).

BOGÁCSI ERZSÉBET Népszabadság

A legjobb új magyar dráma: —

A legjobb rendezés: Gothár Péter (O'Casey: *A kezdet vége*, Katona József Színház) és Taub János (Harold Pinter: *A gondnok*, Pesti Színház)

A legjobb női alakítás: —

A legjobb férfialakítás: Jordán Tamás (Szöveg és zene, Merlin Színház)

A legjobb női mellékszereplő: a Csendezóna öt szereplője (Természetes Vészek Kollektíva)

A legjobb férfi mellékszereplő: R. Kárpáti Péter (Sok hűhő semmiért, Zalaegerszeg)

A legjobb díszlet: Antal Csaba (*A kezdet vége*, Katona József Színház)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi több munkája
Küldöndj: —

Azt hittük: hullámvölgy. De mélyebb annál. Bár még nem kergettek szét társulatokat, a magyar színház szertekallódott, romokban tengődik. Persze a magyar színírálat is. Kritikusársaim között pályamódosítók, munkanélküliek, szabadon fuldoklók. S akik megmaradtunk, mi is hasztalan küszködünk az anyagias igénytelenséggel, a bulvárszemlélettel, a kritika eredeti rangjáért, s elsatnyuló kulturális oldalakon, másfél flekkes recenziókban szorongunk. Ha vagyonom lenne, legszívesebben mecenálnám a — hova tovább csak szamizdatként terjeszthető — rendszeres, életjeleket regisztráló szemlézést, amelynek figyelme nem csak a „körüti” szórakoztatásra terjed ki. Listámon ezért is bukkannak fel vidéki és az intézményes struktúrán kívüli színészek. Jó szívvel ajánlom díjra őket. Kevésbé nyugodt lelkiismerettel a már inkább profizmust, mintsem valódi elmélyülést sejtető előadásokat, művészeket. Bár olyanokat, akik besorolhatnának abba a válogatott csapatba, amelyik majd — majdan? — az új színházért mérközhet. Ha megérjük...

CSÁKI JUDIT Színház

A legjobb új magyar dráma: Forgách András: *Vitelius*

A legjobb rendezés: Ascher Tamás (Molière: *A mizantrop*, kaposvári Csiky Gergely Színház)

A legjobb női alakítás: Básti Juli (Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra) és Eszenyi Enikő (*Dühöngő ifjúság*, Pesti Színház)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (*A színházcsináló*, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Lázár Katalin (*A kezdet vége* és *Katharina Blum*, Katona József Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Vallai Péter (*A színházcsináló*, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb díszlet: Khell Zsolt (*A mizantrop*, Kaposvár és Katharina Blum, Kamra)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (az évad féltucatnyi darabjához tervezett jelmezeiért)

Küldöndj: *A kínai* (Kamra)

FÖLDES ANNA Magyar Nők Lapja

A legjobb új magyar dráma helyett legjobb adaptáció: Márton László: *A szabadság vendége*, Bere-ményi Géza: *Katharina Blum*

A legjobb rendezés: Zsámbéki Gábor (*Hamlet*, Kamra)

A legjobb női alakítás: Básti Juli (Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (*A színházcsináló*, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Murányi Tünde (Zúzódás, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Vajda László (*Hamlet*, Kamra)

A legjobb díszlet: Fehér Miklós (Óz, a csodák csodája, Vígszínház)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (az évad során nyújtott egyenletesen magas színvonalú teljesítményéért)

Küldöndj: Kornis Mihály (Kertész Imre *Jegyzőkönyv*ének írói empátiával és meglepő színészi képességekkel való előadásáért, Kamra)

Vajon csak bennem, illetve a körülményeimben van a hiba, hogy az idén az elmúlt évtizedek átlagához képest jóval kevesebb előadást láttam, hogy évad végén egyre nehezebben leplezhető módon, minden indulat nélkül, kötelességszerűen és fásultan töltöttem a szavazólap rubrikáit? Vagy egyszerűen arról van szó, hogy a színikritikusok díjának jelentőségét, örömét is megfakította, hogy megszűnt a demokratikus döntés lehetőségének a hivatallal szemben érvényesíthető kivételessége? Ha valóban és maradéktalanul így lenne, akár élvezhetnénk is a magunk különös szakmai veszteségét. Sajnos azonban a választás felelősségteljes örömétől nem a demokratikus döntés lehetetlenné válása, hanem a választék szűkesége foszt meg bennünket. Igaz, láthattunk jó néhány, tiszta lelkiismerettel dicsérhető, vagy akár díjazható színpadi teljesítményt, élvezetes vagy kellemes előadást, kifogástalan, profi színészi alakítást — csak éppen egyetlen igazán fontos előadás sem született.

Jellemző az évadra — és nyilván a korszakra is —, hogy nem született jelentős új, eredeti magyar dráma, Ascher Tamás, Zsámbéki Gábor, Ács János, Taub János nem lettek rosszabb rendezők, mint voltak. Ha a kezem a szívemre teszem, be kell vallanom, hogy a nevükkel fémjelzett előadások közül szinte bármelyikre, Ascher *Mizantropjára* vagy Taub János *Gondnokára* is szavazhattam volna. A magyar színészi gárda élvonalának tagjai is tucát

számra produkáltak hibátlan alakításokat. Csak éppen a magyar közéletet és közvéleményt felkavaró, megrendítő, a színházszerető értelmiség számára „kihagyhatatlan” előadások és teljesítmények hiányoztak. Ezért hiányzik belőlem is minden lelkesedés és indulat. Őszintén szólva, leadott szavazataim közül is csak a Sinkó László alakítását honoráló voksomhoz ragaszkodom.

KÁLLAI KATALIN Köztársaság

A legjobb új magyar dráma: —

A legjobb rendezés: Ascher Tamás (Molière: A mizantróp, Kaposvár)

A legjobb női alakítás: Börcsök Enikő (A mizantróp, Kaposvár)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Szerémi Zoltán (Szentivánéji állomás, Arany János Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Schnell Ádám (Léggöbméter, R.S.9.)

A legjobb díszlet: Khell Zsolt (A mizantróp, Kaposvár; Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra; A két veronai nemes, Merlin Színház)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (A mizantróp, Kaposvár; Athéni Timon, Budapesti Kamaraszínház; Katharina Blum, Kamra)

Különdíj: A Merlin Színház Jordán Tamás—Lázár Kati rendezte, A két veronai nemes című produkciója

Férfiak. Az elmúlt évad nagyjából a férfiaké volt. Persze mint minden túlzás, ez sem állja meg igazán a helyét. De eltekintve néhány kiemelkedő női alakítástól (mint Börcsök Enikőé *A mizantróp*ban vagy Básti Julié a *Katharina Blum*ban) sok fontos, érdekes és izgalmas előadásban a férfiak voltak a jobbak — Budapesti Kamara: *A színházcsináló*; R.S.9.: *Végnapok*; Arany János Színház: *Szentivánéji állomás* — vagy: egyszerűen csak ők voltak ott, mert a kizárólag férfiakra írt darabot választó rendező férfiakban fogalmazta meg ezt a férfiasan durva, nagyvonalúságában oly kicsinyesen szétziláló világot (*A gondnok*, *Jegyzőkönyv*, *Szöveg és zene*, *Emigránsok* és *Multság*). S hogy mennyire nem a női tehetség elapadása, hanem környező világunk az ok, bizonyíthatja a *Szentivánéji állomás* című színpadi átirat. Kamondi Zoltán megfogalmazásában ugyanis — ellentétben tündérhonnal — a nő vagy utcalány külsejű pária (Hermia) vagy férfi (Helena) e világban.

Látvány. Ezzel volt a legnagyobb gondom, mert talán soha ennyi mondanivalóra szabott, finoman részletező, ugyanakkor látványos színpadkép, mint az elmúlt évben. Végül Khell Zsolt vitte el a pálmát a *Katharina Blum* letisztultságában már-már bántó, hideg felületeivel riasztó, *A mizantróp* posztmodernszerűen zaklatott és *A két veronai nemes* szögletesen kamaszos, a kimunkálatlanságot kimunkáltsággal váltogató díszletével. De minimum említésre méltó *A színházcsináló* (Szirtes János), *A kez-*

A legjobb új magyar dráma: Forgách András: *Vitellius (Bereczky Júlia és Koltai Róbert a pécsi előadásban) (MTI-fotó — Kálmány Ferenc felvétele)*

det vége (Antal Csaba), *A kínai* (Halász Péter), *A bugyogó* és az *Ármány és szerelem* (Horesnyi Balázs) színpadképe, valamint a *Léggöbméter* semmi-ből realitást teremtő térkezelése (Kóváry Katalin).

Papírfoma. Ez is bejött. A hagyományos színházi formációk között még mindig Kaposvár és a Katona teremti a legtöbb lehetőséget az elmélyült színpadi munkára. Imponáló az a korunkat meghazudtoló művészi-erkölcsi tisztesség — gondoljunk akár *A mizantróp*ra, akár *A titkos elragadtatással* megkezdett vonulatot folytató *Katharina Blumra* —, amely „könyörtelen” velejárója az árnyalt művészi megfogalmazásnak. (Csak zárójelben: ha nem éreztem volna némileg jelképesnek Szerémi Zoltán Helena-alakítását javasolni a legjobb női mellékszereplő díjára, akkor bátran válogathattam volna Kaposvár és a Katona sikeres produkcióinak mellékszereplői közül. Ott valahogy még mindig adnak erre.)

Új formációk. Jönnek az újak. Ez már nem a papírfoma, de nem is baj. Öröm, hogy ebben az évadban izgalmasan újszerű arcot formált magának két új színház — a Merlin és az R.S.9. Az előbbi főként a színésznevelde érzékeny Shakespeare-produkciójával, a *Szöveg és zene* című Ács-rendezéssel és Székely Gábor két stuttgarti munkájának (*Tóték*, *Emigránsok*) a befogadásával; utóbbi a *Végnapok* és a *Léggöbméter* című előadással. Ide sorolható Kamondi *Szentivánéji állomása* is az Arany János Színházban, amely egy hagyományos színház keretein belül szintén sajátos új formációban jött létre: néhány előadás, majd filmfelvétel.

P. S. Elnézést mindazoktól a vidéki színházaktól,

amelyeket az elmúlt évadban nem tudtam rendszeresen látogatni, s ennek folytán teljesítményük nem érdemüknek megfelelően van jelen az általam díjazni javasolt produkciók között. Tény, hogy vidéki színházlátogatásra egyre kevesebb módunk van, ez viszont tükröz valamit. És ez egyaránt érvényes nőkre és férfiakra.

KOLTAI TAMÁS Színház

A legjobb új magyar dráma: Forgách András: *Vitellius*

A legjobb rendezés: Ascher Tamás (Molière: A mizantróp, Kaposvár és Böll-Bereményi: Katharina Blum elvesztett tisztessége, Katona József Színház)

A legjobb női alakítás: Básti Juli (Katharina Blum, Katona József Színház)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Lázár Kati (A kezdet vége és Katharina Blum, Katona József Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Gábor Miklós (Dybuk, Független Színpad)

A legjobb díszlet: Khell Zsolt (A mizantróp, Kaposvár és Katharina Blum, Katona József Színház)

A legjobb jelmez: —

Különdíj: Kornis Mihály (Jegyzőkönyv, Kamra)

Először úgy gondoltam, *A mizantrópot* és a *Katharina Blum elvesztett tisztességét* jelölöm a legjobb új magyar drámáknak; a fenti címmel fémjelzett produkciók mondták el a legtöbbet arról, ami itt és most folyamatosan történik. (Velünk? Általunk? Nélkülünk?) De nem akarok szemtelenkedni: maradjunk annyiban, hogy Molière és Heinrich Böll (Bereményi Géza) kínálták a legjobb alapanyagot ahhoz, hogy

A legjobb rendezés: A mizantróp Kaposvárott (rendező: Ascher Tamás; Célímène: Böröcsök Enikő, Alceste: Lukáts Andor) (Fábián József felvétele)

belőlük készülhessenek a legjobb előadások. Valamelyes része Aschernak is van a sikerben.

Amúgy az évad olyan volt, mint egy évad; nem szeretnék a „mindig a legutóbbi a legrosszabb” és az „ennél rosszabb csak a következő lesz” típusi bájába esni. Egyébként nem is igaz; a szezon színesebb volt az előzőeknél, a létveszély hozott néhány kritikán aluli előadást és tendenciát, de bátor (talán) vállalkozásokat (szerűségeket?) is elindított. Az utóbbiakról azért fogalmazok olyan bizonytalanul, mert még nem különültek el egymástól kétséget kizáróan az érték- és üzletorientált kísérletek, nem tudni, hogy a vergődés a fennmaradásért hol történik az anyagi és hol a szellemi haszon érdekében.

Az állandó társulatok mint az értékek eredendő letéteményesei szinte kivétel nélkül romlottak egy kicsit. (Mondjam enyhébben? Keresik önmagukat.) Az újak — vagy újabbak — közül nekem Függetlenék és Merlinék a legszimpatikusabbak; nekik kifejezetten szurkolok. Remélhetően az alternatív lét nem azt jelenti, hogy akár meg is szűnhetnek, hanem a hasonló tehetséges kezdeményezésekkel együtt egzisztenciálisan stabilizálódnak.

Az egyéni teljesítményekről körülbelül annyi a mondanivalóm, amennyi a szavazatomban olvasható. (Kicsivel azért több, de nem annyival, hogy a róluok szóló egyszeri kritikát megismételjem.)

KOVÁCS DEZSŐ Kritika

A legjobb új magyar dráma: Kompolthy Zsigmond: Egy Ciffra-nap

A legjobb rendezés: Ascher Tamás (Molière: A mizantróp, Kaposvár)

A legjobb női alakítás: Básti Juli (Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra) és Eszenyi Enikő (Dühöngő ifjúság, Pesti Színház)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra; A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Olasz Ági (Oidipusz király, Független Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Stohl András (A kezdet vége, Katona József Színház)

A legjobb díszlet: Horgas Péter (Dühöngő ifjúság, Pesti Színház)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (A mizantróp, Kaposvár; A kezdet vége, Katona József Színház; Katharina Blum, Kamra stb.)

Különdíj: A kínai (Kamra) és a Dühöngő ifjúság (Pesti Színház)

Szerencsére mindig tartogat meglepetéseket az évad. Ebben a szezonban is, mint már annyiszor, sokáig gondoltam úgy, hogy az évad tulajdonképpen a színház kiüresedéséről, válságáról, társadalmi érzékenységének katasztrofális csökkenéséről, művészi tanácsatlanságról és kiúttalanságról, valamint az egyre inkább eluralkodó üzleti szellem térhódításáról szól. Aztán az évad vége felé, mint már annyiszor, árnyaltabb lett az összkép, s néhány, más-más szempontból revelatív erejű előadás viszszaemlékezőlegesen is átértékelte a látottakat, kijelölve a viszonyítási pontokat a mezőnyben.

Számomra ilyen előadás volt Halász Péternek a hazai mezőnyben kétségtelenül nyelvújító és nyelvteremtő erejű rendezése (*A kínai*), Rudolf Péternek és alkotótársainak meglepetésszámba menő produkciója (*Dühöngő ifjúság*), amely egy ütöképes és magának helyet követelő színházi csapat körvonalait engedte kirajzolódni: a Független Színház egyenesen színvonalas és tiszta gondolati ívű bemutatói (*Oidipusz király*, *Dybuk*), Ascher Tamás Molière-ből a leghitelesebb kortársi drámát előhívó rendezése (*A mizantróp*) és évad végi, publicisztikus fogantatású remeklése, a *Katharina Blum elvesztett tisztessége*, amely a politikai színház lehetőségeit villantotta fel roppant drámai erővel, csattanós választ kínálva a Katona válságtüneteiről értekezőknek.

Az ez évi bemutatók számomra rendre arról tanúskodtak, hogy hatalmas művészi és társadalmi kihívásokkal kerül szembe a rendszerváltás utáni magyar színház, s a súlyosodó pénzügyi gondok közepette, a struktúrák lassú átépülése közben is, minden válságjelenség ellenére, legjobb produkcióiban őrizni látszik művészi színvonalát, társadalmi relevanciáját: amíg öt-hat ilyen bemutató létrejön egy évadban, nem lehet válságról beszélni.

Voksolni persze sosem könnyű, a szavazás gyakran végtelen leegyszerűsítés, s összemérhetetlen minőségeket szembesít egymással; a bíráló a legjobbat keresve gyakran megelégedne a jóval, vagy több kiemelkedőt is díjazásra érdemesnek talál. Szavazataimmal — ha nem is fedik minden esetben hajszálpontosan a díjazandó kategóriákat — olyan teljesítményeket igyekeztem kiemelni, amelyek művészi színvonalukkal, szellemi irányultságukkal vitathatatlanul érdemesek a díjazásra, s egyben az adott produkció minőségét is fémjelzik.

KÖRÖSPATAKI KISS SÁNDOR Daily News

A legjobb új magyar dráma: —

A legjobb rendezés: Halász Péter (Halász Péter: A kínai, Kamra)

A legjobb női alakítás: Almási Éva (A férfi, akit szeretek, Madách Kamara)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb rendezés: a Katharina Blum elvesztett tisztessége a Kamrában (rendező: Ascher Tamás)

A legjobb női mellékszereplő: Kútvölgyi Erzsébet (Két úr szolgálja, Vígszínház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Vallai Péter (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb díszlet: Halász Péter (A kínai, Kamra) és Fehér Miklós (Óz, a csodák csodája, Vígszínház)

A legjobb jelmez: Keresztes Zsuzsa (Zaptunel, Artus Táncszínház)

Különdíj: Márai Sándor naplói (Radnóti Színház)

METZ KATALIN Új Magyarország

A legjobb új magyar dráma: —

A legjobb rendezés: Taub János (Harold Pinter: A gondnok, Pesti Színház és Mrožek: Striptease, Komédiumban)

A legjobb női alakítás: Eszenyi Enikő (Ahogy tetszik, Pesti Színház)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Máthé Erzsi (Szabad zóna, Katona József Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Hollósi Frigyes (Mandragóra, Játékszín)

A legjobb díszlet: —

A legjobb jelmez: —

Különdíj: —

Mintha lassan elszivárogná az élet színházainkból. Vagy legalábbis az életerő. Mindaz a lüktető gondolat, ami hivatásának betöltésére sarkallja, ami életben tartja. Félek, erősen közelítünk a Brook-féle *holt színház* fogalmához. Kifejezőerőben megcsappanva, olykor gondolatszegényen, olykor meg épp túlspekulált ötletkereséssel, rossz manírokkal vagy hajdani leleményeiket koptatva — úgy állnak itt társulataink, mintha másképp nem tehetnének. Lehangelő. Van ugyan tisztos szándék itt-ott, de még több a tisztos közönszer. S a legszomorúbb, hogy alig akad kitérés kísérlet. Az okok, bizonyos, bőségesek. Egy bizonyos: nem lehet pusztán az anyagi lehetőségek beszűkülésével indokolni. (Nemegyszer leírtam: csak a templom egere volt szegényebb a romániai színházaknál, amikor a szükségből erényt kovácsolva — csekély díszlet- és jelmezköltésekkel — nagy előadásait teremtették.) Tartok tőle, egyfajta szellemi kifulladás, gondolati restség, a művészek agyonhajszaltsága inkább a ludas. Bármint is volna, az eredmény siralmas. Mindenesetre, alaposan igénybe vette memóriámat, amikor a *legjobb* jelzővel illethető produciókat, alakítóso-

kat stb. kutattam emlékezetemben. Persze azt is meg kell vallanom ezúttal, hogy a korábbi évektől eltérően, jóval kevesebb vidéki előadásra jutottam el zsúfolt munkaprogramom miatt, s első ízben fordult elő, hogy az Országos Színházi Találkozón sem vehettem részt külföldi tartózkodásomból kifolyólag. Így tehát, minden bizonnyal, elestem néhány érdemleges vidéki produkciótól.

Legjobb rendezésnek, a magam mércéje szerint, Taub János Pinter-színrevitele, *A gondnok* minősült. Már csak azért is Taubra szavaznék, mert pesti színházbeli produkcióján kívül a Komédiumban rendezett *Striptease*-zel is joggal hívta föl magára a figyelmet (az egyfelvonásosok szemléjén díjnyertes lett). A hajdani romániai rendező szemléletét ismeri a titkát, hogyan lehet a színész testi-szellemi kifejezőerejéből a maximálisat kicsiholni, a szövegből kiindulva a látványt s a játékot egyenértékűvé emelni, a mű szellemének tiszteletben tartásával az előadást „stílusban tartani”. A pinteri rejtelmes szereplőknek elő- és utóéletük van, elmélyült arcvonásaik, sajátos mozgáskarakterük. Mindhárom érdemes megemlíteni: Eperjes Károly, Hegedűs D. Géza, Seress Zoltán. Annál is inkább, mert — ha Sinkó László fenomenális Színházcsinálója nem kerül színpadra — bizvást Eperjesre voksolnék, ami a legjobb férfialakítást illeti (beleérténem Mrožek-szerepét is).

Sinkó László Brusconja azonban a Budapesti

Kamaraszínház Thomas Bernhard-előadásában (Tolmár Tamás rendezése) vitathatatlannal díjazás után kiált. Visszafogott és harsány, fanyar és takarékos. Hatalmas, groteszk-meditatív monológja minden idők színházi Megváltóinak üdvánát, eget ostromló ambícióit, fantáziaszárnyalását — és a valóság nyomorúságos vackában fölmozdított álmaikat, keserves tapasztalatait súrítja az osztrák vándorkomédiás sorsába. (Egyebek közt az is jelzésértékű, hogy az alig kétesztendő Budapesti Kamaraszínház egyfolytában díjakat söpör be.)

A legjobb női alakítás díját Eszenyi Enikőnek osztanám szívem szerint; Rosalindája rég nem látott, szívárványszínes, szíromfinomságú, lányt mimelő nadrágszerepes női alakítás. Szerelmi áhitatába játékos önirónia vegyül, mámoros pajzánságában ott kísért a szerepjátszás (érzésem szerint, a színjátszás mint művészet) tragikus sugallata is (Pesti Színház: *Ahogy tetszik*).

Kiugró alakításokban nem dúskáltunk az idén. Básti Juli Katharina Blumja a Kamra évadvégi bemutató előadásában kemény, zárkózott és mérhetetlenül sebezhető tragikus hősnővé magasztosult a maga — látszólagos — hétköznapi világában.

Az epizódok közül Hollósi Frigyes álkeneteljes, szoknyavadász papi karikatúrája ragadott meg Machiavelli *Mandragórájának* Dan Micu-féle olvasatában (Játékszín). Kompozíciója arra utalt, jó lenne nagyobb szerepekben is látni ezt a tehetséges színészt.

Máig elevenen él emlékezetemben Máthé Erzsik magában motyogó, meghurcoltatásba szelílyesedett, elesett, ám öregeken macakodó, bújkáló zsidó öregasszonya a Katona József Színház *Szabad zónájában*. Megítélésem szerint méltó a legjobb női epizódalakítás díjára.

Idén nem jeleskedtek díszlet- és jelmeztervezőink sem. Nem tudnék a (rengeteg) látott produkció alapján sem jó szívvel voksolni. (Érdekes módon két építészeti háttér éreztem lenyűgözőnek — az *Athéni Timon* kiscelli romtemplomának színpadképpé kiképzett boltíves falát meg a *Mórok* gyulai várszínházi háttérét —, de ez nem kifejezetten a díszletező érdeme.)

Hogy „miért nem tud lábra kapni” kies honunkban a drámaírói mesterség, annak latolgatásába újólá nem mennék bele. Megtettem e hasábokon egy és két esztendővel ezelőtt. Az okok nyilván többrendbéli és változatosak. Tény, hogy elenyésző a válsztek, voksolni sem igen van mire. Részemről idén nem is adnám ki a legjobb magyar drámáért járó díjat.

Színházi műhelyeink volnának oly mostohák, vagy írónk némultak el ideig-óráig? Új idők *Bánk bánjai* aligha lapulnak fiókok mélyén.

MIHÁLYI GÁBOR Magyar Lettre Internationale

A legjobb új magyar dráma: Márton László: *A szabadság vendége*

A legjobb rendezés: Ascher Tamás (Böll—Beremé-

nyi: Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra) *A legjobb női alakítás:* Básti Juli (Katharina Blum, Kamra)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Molnár Piroska (A mizantrop, Kaposvár)

A legjobb férfi mellékszereplő: Gábor Miklós (Dybuk, Független Színpad)

A legjobb díszlet: Khell Zsolt (Katharina Blum, Kamra)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (Hamlet, Kamra)

Különdíj: Kornis Mihály (Kertész Mihály *Jegyzőkönyvének* előadásáért, Kamra)

Színkritikusi pályafutásom során sok csudát láttam — remek rendezéseket, nagyszerű alakításokat. Volt, nem is egyszer, hogy gyengécske színészek között megjelent egy igazi nagyság, s ettől még inkább látszott a többiek törpesége.

De olyat még nem tapasztaltam, mint Ruszt *Dybuk*-rendezésében. Az előadás első részében látszott: a társulat nagyon igyekszik, teljes erőbedobással játszik, hogy sikerre vigye színházának, társulatának, Ruszt újabb vállalkozásának ügyét. Csak a nagy igyekezetben mindent túljátszanak, a színpadon minden hang hamis, a gesztusok hiteltelenek.

A második részben színpadra lép Gábor Miklós, és személyétől, mint valami szuperkatalizátortól minden megváltozik. Igaz, nem meglepetés, hogy Gábor a maga sokoldalú eszközeivel életre tudja kelteni a csodarabbi alakját, a meglepetést az okozza, hogy csodarabbiként valóban csodát tesz. Jelenlététől helyrezőkken a többiek játéka, igazi, magas fokon élvezhető színházat láthatunk. Ahol mindenki azt játssza, amit kell. És érteni lehet, hogy miképpen válhatott világhírűvé ez a darab Vahtangov és más nagyok rendezésében.

A többi jelölésem — úgy hiszem — nem igényel magyarázatot.

NÁRAY ISTVÁN Színház

A legjobb új magyar dráma: Forgách András: *Vitelius*

A legjobb rendezés: Ascher Tamás (Böll—Bereményi: Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra) *A legjobb női alakítás:* Básti Juli (Katharina Blum, Kamra) és Ráckvevei Anna (Számkivetettek, Arizona Kisszínház)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Csomós Mari (Hamlet, Kamra és Roberto Zucco, Katona József Színház) és Lázár Kati (A kezdet vége, Katona József Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Barkó György (Halleluja, Pécsi Harmadik Színház), Holl István (A szabadság vendége, Veszprém) és Tóth József (Egy

csepp méz, Merlin Színház és A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb díszlet: Horgas Péter (Terecske, Nyíregyháza; Dühöngő ifjúság, Pesti Színház; Suryakanta király története, Arvisura)

A legjobb jelmez: Dobro-Kóthay Judit (A kopasz énekesnő, Kolozsvár)

Különdíj: Dybuk (Független Színpad) és A kínai (Kamra)

Sokat vacilláltam, amikor a számba jöhet, bemutattam új magyar drámák közül a legjobbat kerestem. Nem azért, mert a bőség zavarával küszködtem, éppen ellenkezőleg. Mégis volt egy eredeti s vitathatatlannal jó dráma, Forgách Vitelliusa, s mellette két figyelemre méltó adaptáció: Bereményi (Katharina Blum) és Márton László (A szabadság vendége). Természetesen az eredeti mű mellett voksoltam.

Az évad előadásai általában ezúttal is — sőt az előzőeknél még nagyobb mértékben — szakmailag és gondolatilag minősíthetetlenül alacsony színvonalúak voltak. Ugyanakkor egyre több jó produkció jön létre a helyüket kereső kisszínházakban, és közöttük néhány kitűnő is akadt, így, rangsorolás nélkül: Rudolf Péter *Dühöngő ifjúsága* a Pesti Színházban, Lendvai Zoltán *Terecskéje* Nyíregyházán és — bizonyos megszorításokkal — *A nyugati világ bajnoka* Veszprémben ugyancsak Lendvai rendezésében, Hegedűs D. Géza *Számkivetettek* az Arizona Kisszínházban, Tolmár Tamás *Színházcsinálója* a Budapesti Kamaraszínház stúdiójában, Hegyi Árpád *Jutocsa Egy csepp méze* a Merlinben, Ruszt József *Dybukja* a Független Színpadon, Somogyi István *Suryakantája* a Székényben, Kaposi László *Merlinje* Gödöllőn, Zsótér Sándor *Cyranója* Nyíregyházán, Vincze János *Hallelujája* a Pécsi Harmadik Színházban, Parászka Miklós *Kulcskeresője* Szatmárnémetiben (nálunk is látható volt!), Halász Péter *A kínaja* a Kamrában, Taub János *Striptease-e* a Komédiumban és persze Székely Gábor két rendezése — a *Tóték* és az *Emigránsok* —, amelyeket a stuttgarteri Tri—Bühne vendégjátékán láthattunk. S mindenekeelőtt a *Katharina Blum*, Ascher Kamrabeli remeklése.

Úgy tűnik, hogy igaz az a vélekedés, amelyet főleg külföldiektől hallani: a magyar színház a színészek színháza. Örvedetesen sok jó alakítást láthatunk ebben a szezonban is. A férfiak közül magasan kiemelkedett Sinkó László *A színházcsináló*ban (nem mintha a *Katharina Blum*ban nem lett volna jó!), olyannyira, hogy mellette számos szintén kiváló alakítás háttérbe szorult, olyan alakítások, amelyekkel más években élre lehetett kerülni: Balikó Tamás és Kulka János a *Számkivetettek*ben, Földi László a *Cyranóban*, Újvári Zoltán, Barkó György, Héjja Sándor a *Hallelujában*, Stohl András *A kezdet végében*, Papp Zoltán az *Egérlyukban*, Máté Gábor a *Hamletben* és a *Katharina Blum*ban, Kozák András a szolnoki *Cseresznyés kertben*, Vallai Péter és Tóth József *A színházcsináló*ban, Gábor Miklós a *Dybukban*, Törköly Levente *A mizantropban*, Holl István *A szabadság vendégében*, Kaszás Attila és Szarvas

József a *Dühöngő ifjúságban*, *A kínai* minden egyes szereplője... S a nők: két teljesen eltérő stílusú feladatban más-más módon nyújtott kitűnő alakítást Básti Juli (*Katharina Blum*) és Ráckevei Anna (*Számkivetettek*) vagy Lázár Kati és Csomós Mari. S Töreky Zsuzsa a *Hallelujában*, Molnár Erika a *Cyranóban* és a *Terecskében*, Timár Éva az *Egy csepp mézben* és *A színházcsinálóban*, Molnár Piroska a *Mizantrópban*...

Az előadások látványvilága évről évre problematikusabb. Nem egyszerűen arról van szó, hogy kevesebb a pénz, s emiatt szegényesebb a díszlet, a jelmez. Gyakran viszonylag sok pénzből készül szellemileg igénytelen látványprodukció. Néhány kivétel: Khell Zsolt (*Katharina Blum...*), Antal Csaba (*A kezdet vége*), Horesnyi Balázs (*A kék madár*, Arany János Színház) és Horgas Péter, akinek több munkájában — a nem igazán sikerültekben is — gondolati igényesség és stílusérzékenység tapasztalható. A jelmeztervezők közül egyedül Dobre-Kóthay Judit tudott meglepni fantáziájával, egyéni látásmódjával.

A különdíjat annak a két produkciónak ítéltem, amely más-más módon, de egyként hatásosan tárgyja a megcsontosodott színházi szemlélet kereteit, s rúgja fel a bevett normákat.

Mint látható: minden kategóriában ugyanazok az előadascímek ismétlődnek; ugyanaz a néhány kiemelkedő produkció, amely már-már feledtetni az évad rémségeit. S még nem számítottam a jók közé a nyíregyházi *Cseresznyés kertet*, Ivo Krobot rendezésének előbemutatóját. Majd jövőre!

P. MÜLLER PÉTER Janus Egyetem Irodalomelméleti Tanszék (Pécs)

A legjobb új magyar dráma: Forgách András: Vitellius

A legjobb rendezés: Ascher Tamás (Molière: *A mizantróp*, Kaposvár)

A legjobb női alakítás: Börcsök Enikő (*A mizantróp*, Kaposvár)

A legjobb férfialakítás: Újvári Zoltán (*Halleluja*, Pécsi Harmadik Színház)

A legjobb női mellékszereplő: Töreky Zsuzsa (*Halleluja*, Pécsi Harmadik Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Kelemen József (*Paraszt Hamlet*, Kaposvár)

A legjobb díszlet: Antal Csaba (*A kezdet vége*, Katona József Színház)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (*A mizantróp*, Kaposvár)

Küldöndj: Stohl András (*A kezdet vége*, Katona József Színház)

SÁNDOR L. ISTVÁN

A legjobb új magyar dráma: Forgách András: Vitellius

A legjobb rendezés: Ascher Tamás (Molière: *A mi-*

A legjobb női alakítás: Básti Juli a *Katharina Blumban*

zantrop, Kaposvár) és Ruszt József (*Dybuk*, Független Színház)

A legjobb női alakítás: Kiss Andrea (*Szeget szeggel*, Szolnok) és Ráckevei Anna (*Számkivetettek*, Arizona Kissszínház)

A legjobb férfialakítás: Fodor Tamás (*Szeget szeggel*, Szolnok)

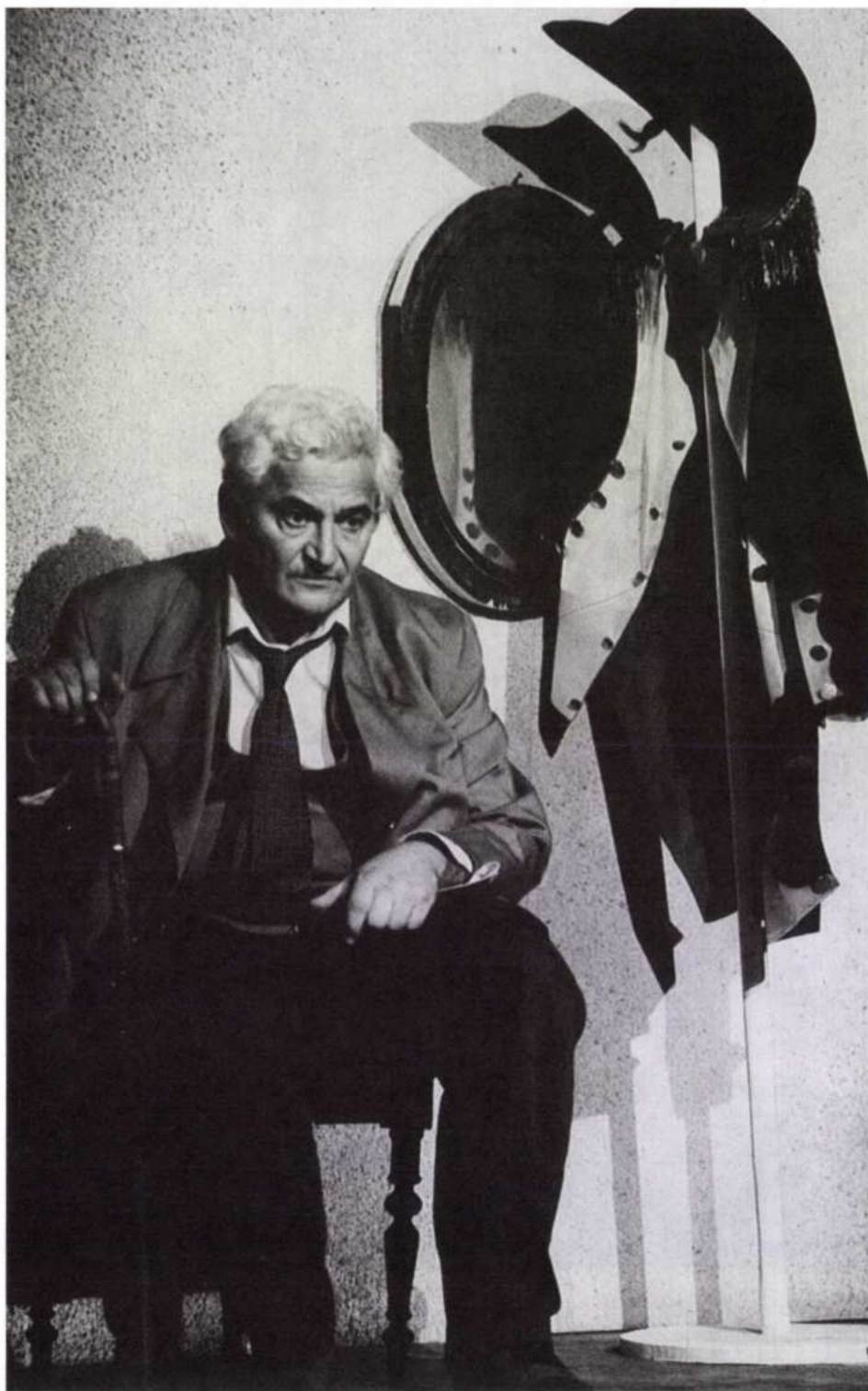
A legjobb női mellékszereplő: Spolarics Andrea (*A kopasz énekesnő*, Kolozsvár)

A legjobb férfi mellékszereplő: Gábor Miklós (*Dybuk*, Független Színház)

A legjobb díszlet és jelmez: Dobre-Kóthay Judit (*A kopasz énekesnő*, Kolozsvár)

Küldöndj: —

A gyenge évadban kevés volt a figyelemre méltó teljesítmény. Ezek között nehéz rangsorolni. Ezt jelzik megosztott szavazataim is.

A legjobb férfialakítás: Sinkó László A színházcsinálóban

A harmadik figyelemre méltó rendezői teljesítmény Ivo Krobot munkája, a *Cseresznyés kert* Nyíregyházán. Ősszel azonban talán még kiforrottabb produkció születhet majd az előadásból.

Fontos produkciónak tartom a szolnoki *Szeget szeggelt*, elsősorban a színészi teljesítmények miatt. A főszereplők ugyanis jobbak az előadás egészénél.

Tompa Gábor *A kopasz énekesnője* nagy műgonddal elkészített stílusjáték — a színpad lehetőségeinek végigjátszása —, beleértve azt is, hogy mi módon képes a színház átfogó világkép közvetítésére a fogalmiság megkerülésével.

**STUBER ANDREA
Népszava**

A legjobb új magyar dráma: —

A legjobb rendezés: Ascher Tamás (Molière: *A mizantróp*, Kaposvár)

A legjobb női alakítás: —

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Lázár Kati (Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra; A kezdet vége, Katona József Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Jancsik Ferenc (Kabaré, Békéscsaba)

A legjobb díszlet: Khell Zsolt (Katharina Blum, Kamra; A mizantróp, Kaposvár)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (Katharina Blum, Kamra; A mizantróp, Kaposvár)

Különdíj: —

Én nem panaszkodom az évadra. Például azért nem, mert szerte az országban sok-sok Shakespeare-művet játszottak, s ennek akkor is örülök, ha nem mindig volt benne köszönet. Azért sem panaszkodom, mert láttam egy sor érdekes produkciót. Szolnok: *Legenda a Varázsfuvoláról* (Szikora), Zalaegerszeg: *Sok hűhó semmiért* (Verebes), Kamra: *A kínai* (Halász Péter), Szolnok: *Szeget szeggel* (Csíszár), Nyíregyháza: *Cseresznyés kert* (Krobot). Vélhetően ide sorolnám Zsámbéki *Hamlejt* is, ha láttam volna, de az orrom elől vették le a Kamra műsoráról. Egy sor más előadást jónak találtam: kaposvári *Paraszt Hamlet* (Babarczy), Pesti Színház: *Ahogy tetszik* (Valló), Komédium: *Striptease* (Taub), Vigszínház: *Pillantás a hídról* (Kapás), Budapesti Kamaraszínház: *A színházcsináló* (Tolmár), Pesti Színház: *A gondnok* (Taub), Pesti Színház: *Dühöngő ifjúság* (Rudolf Péter). Láttam továbbá egy nagyon jó előadást — Arizona Kisszínház: *Számkivetettek*, Hegedűs D. Géza — és két legjobbbat: a kaposvári *Mizantróp* (Ascher) és a Kamrában a *Katharina Blum elvesztett tisztessége* (Ascher). Ilyenformán könnyen döntöttem Ascher favorizálásá mellett.

Forgách András darabja nemcsak érdekes, de színpadképes is. Ám nem nagyon akadt vetélytársa.

A két legjobb előadás elsősorban rendezői teljesítményként figyelemre méltó. Ruszt József érdeke, hogy a *Dybuk* egységes színészi csapatmunka

látszatát kelti — annak ellenére, hogy igencsak eltérő kvalitású színészek játszanak benne. Ascher előadása — amellet, hogy becsülöm műgondját, atmoszférateremtő erejét — személyes élményt is jelentett számomra. Nagyon fontos volt, hogy láttam, sokáig kísért a hatása.

A legjobb férfialakítás vitathatatlanul Sinkó Lászlóé, de ha *A színházcsináló* történetesen nincs, akkor nálam Eperjes Károly (*A gondnok*) és Balikó Tamás (*Számkivetettek*) versengett volna.

A legjobb női alakítás díjára majdnem jelöltem Básti Julit (*Katharina Blum*), Börcsök Enikót (*A mizantróp*) és Ráckevei Annát (*Számkivetettek*).

A legjobb női mellékszereplő kategóriában Lázár Katira voksolok nagy elismeréssel, ugyanakkor picit azért is, mert mégse díjazhatom mindig Molnár Piroskát, pedig idén is remekelt *A mizantrópban* és a *Paraszt Hamletben*.

A legjobb férfi mellékszereplő számomra az a Jancsik Ferenc volt, aki egy musicalszerepet nemcsak ragyogóan elénekelt, hanem emlékezetesen meg is formált. De szívesen honorálnám Tóth Józsefet is, pontos-precíz epizódalakításaiért (*Egy csepp méz*, *A színházcsináló*, *Sirkő és kakaó*), valamint Lukács Sándort a produkciót a hátán elvivő Alfieriéért (*Pillantás a hidról*), Vallai Pétert az előadáshossziglan eltátozott szájáért (*A színházcsináló*), valamint Szarvas Józsefet, mert tavaly nem fért bele a listámba, idén viszont tovább gyarapította érdemeit (*Dühöngő ifjúság*).

Könnnyű szívvel adom a szavazatomat sokadszorra Szakács Györgyre, s szintén nem először Khell Zsoltra.

A szezon teljesítményei közül ennyi mindent és ennyi mindenkit díjaznék. Lehet, hogy egyszerűen jobblábbal keltem fel az évadnyitás hajnalán.

SZÁNTÓ JUDIT Színház

A legjobb új magyar dráma: —

A legjobb rendezés: Ruszt József (Dybuk, Független Színpad)

A legjobb női alakítás: —

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (*A színházcsináló*, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Máthé Erzszi (Szabad zóna, Katona József Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Gábor Miklós (Dybuk, Független Színpad), Máté Gábor (Katharina Blum, Katona; Hamlet, Kamra), Tóth József (Egy csepp méz, Merlin Színház)

A legjobb díszlet: Halász Péter (A kínai, Kamra)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (A mizantróp, Kaposvár; Katharina Blum, Kamra)

Különdíj: Kornis Mihály (a Jegyzőkönyv előadásáért, Kamra)

A szezon során megjavítottam saját, amúgyis egyre negatívabb rekordomat: 5, azaz ötös darab vidéki előadást sikerült látnom, abból is kettőt pesti vendégjátékon. A viharos romlás ezúttal főleg a Láttuk-hallottuk című, jó emlékezetű rádióműsor ostoba és kétszeresen indokolatlan (=senki nem indokolta, de nem is lehetne) megszüntetésének köszönhető; legyen e néhány sor legalább a nekrológja.

No de ennek fényében lehet-e „értékelní”? Legfőjebb a levegőbe szimatolhatok, netán a sinre fek-

A legjobb női mellékszereplő: Lázár Kati
A kezdet végében (Koncz Zsuzsa felvételei)

gos szakaszon agresszív vagy elhülyült részeket közt szalalozom, és memorizálom a nyugati biztonsági kézikönyvek ajánlotta technikákat.

Pesten meddig lehet még színházba járni?

SZÜCS KATALIN Vasárnapi Hírek

A legjobb új magyar dráma: —

A legjobb rendezés: Zsámbéki Gábor (Shakespeare: Hamlet, Kamra)

A legjobb női alakítás: Egri Kati (A hulla férje, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (*A színházcsináló*, Budapesti Kamaraszínház) és Eperjes Károly (*A gondnok*, Pesti Színház)

A legjobb női mellékszereplő: —

A legjobb férfi mellékszereplő: Stohl András (A kezdet vége, Katona József Színház)

A legjobb díszlet: Khell Csórsz, valamint Bányai Tamás (a Hamlet tér- és fénytervezéséért, Kamra) és Valló Péter (Nimwégai Mária, Arany János Színház Stúdiója)

A legjobb jelmez: Bucz Hunor (a Válozat Ödipuszra maszkjaiért, Térszínház) és Földi Andrea (Nimwégai Mária, Arany János Színház Stúdiója)

Különdíj: A kínai (Kamra) Léghőmérő (R.S.9.) Madárka (József Attila Színház, stúdió) produkciók létrehozóinak

tethetem a fülem. És a levegő (avagy a sín) azt zizegi: ma már a minisztérium számára se lehetne olyan ügynevezett tendencijelentéseket írni, amelyeket hosszú-hosszú éveken át szakmányban gyártottunk a Színházi Intézetben. Igaz — ez talán tiszta haszon —, minisztérium sincs, amelyiket ez érdekelne; de tendenciák sincsenek. Meg jóformán már színházak se, a szó koherens, társulati értelmében. Csak egyes előadások maradtak; kevés jó, valamivel több középszerű, sok rossz. Minden esetleges, csak a hanyatlás látszik egyenletesnek. Igaz, ez is egy tendencia.

Igy hát én is osztom az előttem szólók rosszkedvében. A színház se túl érdekes; az almákat osztogató kritikusok még kevésbé. És mégse mondanék le a rítusról. Csak úgy menthetjük át magunkat a művészetre kedvezőbb időkre, ha nem adjuk fel a tréninget. Ha helyben járunk is: járni kell, mert a használaton kívül helyezett testrészt, mint köztudott, elsatnyul.

Mellesleg. Színházba menet, színházból jövet hajléktalanok csöveznek a metróban, leirhatatlan külsejű koldusok ostromolnak. Visszafele meglopnak vagy inzultálnak a villamoson; még megúszom, ha csak utálkozom. A végső elkerülhetetlen gyalog-

Egyre rosszabb lelkiismerettel szavazok. Az általam látott nyolcvanegynéhány előadás csak töredéke az évadban bemutatott produkcióknak, amelyek között persze akkor is szelektálna az ember, ha módjában állna valamennyit megnézni. De mert a választás nem a szabadság, hanem kemény anyagi (olykor időhiány okozta) kényszerűség következménye, nem „előítéletek”, hanem kilométerek s az ezek megtételéhez szükséges benzinpénz, vonatköltség stb. alapján döntök arról, mit nézek meg és mit hagyok ki, s ez aligha támogatható meg korábban felhalmozódott tapasztalatokkal, szakmai érvekkel. Nincs más hátra, mint behelyezkedni az országos színházi találkozó programját összeállító mindenkorú kurátor szerepébe — nem feledve természetesen a különbséget, miszerint őt pusztán az emberi teljesítőképesség határai, nem pedig anyagi lehetőségek korlátozzák —, s ha nem is büszkén, de vállalni — az én esetemben legalábbis — a szubjektív köntösében jelentkező ismerethiányt. (Jóllehet titokban azért persze meg vagyok győződve arról, hogy — egy-két kivételtől eltekintve — az igazán fontos előadásokat láttam.)

Ahol egyértelműen és határozottan tudtam dönteni, az a legjobb rendezés és a legjobb férfialakítás kategóriája. Több kiemelkedően jó vagy fontos előadás él az emlékezetemben: a Halász Péter rendezte *A kínai*; Ascher Tamás két rendezése: *A mizantróp* Kaposvárott és a Kamra-béli *Katharina Blum elvesztett tisztessége*; jól éreztem magam — jóllehet nem feltétlenül vidámitott — *A színházcsinálót* nézve a Budapesti Kamaraszínházban Tolmár Tamás rendezésében, a Valló Péter rendezte *Ahogy tetszik* — előadáson a Pesti Színházban s az ugyancsak általa színre vitt *Nimwégai Mária*kn az

**A legjobb díszlet: Khell Zsolt színpadképe
A mizantróphoz (Fábián József felvétele)**

Arany János Színház Stúdiójában vagy Bereményi Géza *Léghőmérterének* Kőváry Katalin rendezte előadásán az R.S.9.-ben, s a *Rink* Szegvári Menyhért rendezte előadásán; bravúros volt technikailag az O'Casey-darab Gothár Péter színpadra állításában a Katonában; emlékezetes Taub János Pinter-rendezése, a *Gondnok* a Pestiben és nem utolsó sorban a *Madárka* című regényadaptáció a József Attila Színház stúdiószínpadán a főiskolás Tasnádi Csaba rendezésében. Revelatív erejű számomra mégis egyedül a Kamra parányi terébe szűkített, ám jelentésében a lélektani hitelességtől a lét- és történetfilozófiai érvényességig tágitott *Hamlet* volt, Zsámbéki Gábor rendezése.

Látszólag csupán az ellentmondás, hogy bár hasonló határozottsággal szóltam a legjobb férfialakítás illetően, ebben a rovatban mégis két név szerepel. *A színházcsinálót* látva nem volt kétséges előttem, hogy történjen a továbbiakban bármi az évadban, lássak bár csodát, Sinkó Lászlóra szavazok ebben a kategóriában. Ez az alakítás ugyanis nem valamihez képest, hanem önmagában volt olyan lenyűgöző színészi-emberi bravúr, amilyent látni nem minden nap adatik. És valami hasonlót éreztem Eperjes Károly játékát, pontosabban színpadi létezését nézve is. A teljes határozatlanság következménye viszont az az űr, amely a legjobb új magyar dráma rovatát tölti ki, nem biztos azonban, hogy bennem van a hiba. Lehet, hogy nem is hibáról, inkább pozitívumról van szó. Hasonló ered-

ményre vezetett, hogy nem maradt meg bennem igazán jelentős női epizódalakítás emléke. Annál inkább főszereplőé, s itt már korántsem volt könnyű a döntés. Hogy mégsem Csomós Mari Gertrudjára és/vagy Sóppei Andrea Opheliájára szavaztam, annak oka talán a koherens előadásban van; a rendező munkáját elismerő szavazatban benne az ő alakításuké is. (Felvetődött még bennem mint díjra ajánlható, a színpadon hihetetlen természetességgel létezni tudó Börcsök Enikő Célíméne-je, ám nekem kicsit túl „átlátszó” a figura.) Az évad kezdete óta a figyelem középpontjából már régen kikerült Jókai-melodrámban, *A hulla férjében* azonban volt Egri Katinak egy olyan nagymonológja, amelyet egészen kivételes teljesítményként tudott maivá tenni, megszólítani vele a nézőt, feledtetve vadromantikát és rémtörténetet, kosztümöt és mindent, ami eltávolíthatna volna az általa formált asszonyt mai sorstársaitól.

A díszlet és jelmez kategória helyett legszívesebben a látványra szavaznék, aminek jobbára — a *Nimwégai Mária* esetében például feltétlenül — a jelmez is része, de mert egyelőre külön szerepel a két kategória, külön-külön is voksolok, (a *Hamlet* esetében mégis teamre, hiszen más a tér és más a fény tervezője). A Térszínház *Változat Ódipuszra* című előadásában viszont kétségtelenül a jelmez, a maszkok a látvány legfontosabb elemei, így ha összevont lenne a két kategória, már nem biztos, hogy így szavaznék. (Szóval nekem semmi se jó.)

A különdíjra adott voksaim — a többi kategóriával összhangban — szerény kompenzációként értelmezhetők, amiért is nem juttathatok minden általam értékesnek tartott előadásnak díjat. Afelől nincsenek kétségeim, hogy szavazataim több ponton el-

térnek a „papírfomatól”, s így eredménnyel — díjjal — nem kecsegtetnek, ennek ellenére (vagy éppen ezért) kíváncsian várom a kollégák értékeléseit.

TAKÁCS ISTVÁN Új Magyarország

A legjobb új magyar dráma: —

A legjobb rendezés: Taub János (Harold Pinter: A gondnok, Pesti Színház)

A legjobb női alakítás: Kubik Anna (Sade márkiné, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Máthé Erzsi (Szabad zóna, Katona József Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Garas Dezső (Caba- ret, Madách Színház)

A legjobb díszlet: Antal Csaba (A kezdet vége, Katona József Színház)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (Sade márkiné, Budapesti Kamaraszínház)

Különdíj: Szacsavay László és Stohl András (A kezdet vége, Katona József Színház)

1. Ha Gyurkovics Tibor darabja is színre kerülhetett, a legjobb új magyar drámáról nincs mit mondaní.
2. Ha az igazán értékelhető produkciók zöme kamaraelőadás volt (mint már a korábbi években is), mit lehet mondani a magyar színházművészet egészéről?
3. Ha a színházaink elkerülhetetlenül haladnak a kommercializálódás felé, mi vigasztalót tudunk mondani?

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi ruhái a Hamlethez (Koncz Zsuzsa felvétele)

TARJÁN TAMÁS ELTE Bölcsészettudományi Kar

A legjobb új magyar dráma: Ébert Tibor: Esterházy

A legjobb rendezés: Ascher Tamás (Molière: A mizantróp, Kaposvár)

A legjobb női alakítás: Lázár Kati (A kezdet vége, Katona József Színház)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Bodnár Erika (Roberto Zucco, Katona József Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Jordán Tamás (Szöveg és zene, Merlin Színház)

A legjobb díszlet: Kőváry Latalin (Légekőmérő, R.S. 9.)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (A mizantróp, Kaposvár)

Különdíj: R.S. 9. Színház

Tartva magam a színikritikusi díj odaítélésének tíz évnél régebbi tradícióhoz, ezúttal is kitöltöttem a kérdőívet, noha díjat valójában és egyértelműen csak Sinkó Lászlónak adnék. Ő — „a színházcsináló”, „a nagy Bruscon”, a dilettáns színpadi mágus számomra az évad címerembere, a Thomas Bernhard-i hős megformálása pedig (a mellékszereplők, különösen Vallai Péter hathatós közreműködésével létrehozott figura) a kiemelkedő idej teljesítmény mércéje.

Díjak helyett inkább különdíjakról döntenék jó

szívvel: figyelemre méltó és reményekre jogosító, ám valamiért mégsem „végérvényes” produkciókról. Jelenségekről, vállalkozásokról, amelyek csak részben pótolhatják a műveket. Így lenne (külön) díjazottam mindenekelelt a Merlin Színház, ahol ebben a szezonban a legotthonosabban és — teátrumi értelemben — a legfiatalosabban érezhette magát a publikum; Kertész Imre és Kornis Mihály *Jegyzőkönyve*, valamint *A kínai*: a Kamra két produkciója; a kapolcsi nyári színi vásár, ahol a szabadság az úr, és csodálatos módon önmaga legszemélyesebb kérdéseiről is meditálhat a csillagos estében az ember; az R.S. 9., amelynek levegőtlen pincodobozában egyre inkább érdemes verejtékezni (a lehetséges egyetlen különdíjnál végül is rájuk esett a választásom); és a vendégrendezők egyike-másika (főleg Victor-loan Frunza, Dan Micu, Robert Dezo-teux), akik borzadályosan eklektikus előadásokat gyártottak, s éppen így keverték meg kissé a színházról való gondolkodásunkat.

A különdíjazási kedv nyilván annak szólna, hogy a jelenlegi Magyarország is egyelőre „külön” van lehetséges, kialakultabb, barátságosabb önmagától. Az átmenetiségről, a „színházváltásról” azonban nem kívánok itt értekezni, s azt sem szeretném, ha az eddigi pár szó csökkentené a nem különdíjakra tett szerény szavazatok értékét. Ébert Tibor drámájának komáromi bemutatójától a fatális véletlen távol tartott, de a nyomtatott (bővebb) szöveg ismeretében merem állítani: egy invenciózus és szabálytalan talentum küszködése értekeljünk Ébert első magyar nyelvű, hivatásos színházi premierjével.

Ascher Tamás majdnem hibátlanul kidolgozott Molière-jénél közelebb állt hozzám Székely Gábor pár év előtti hibátlanul kidolgozott *Embergyűlöljé*.

Különdíj: Kornis Mihály, a Jegyzőkönyv előadója (Sárközi Marianna felvétele)

Lázár Kati és Bodnár Erika olyan premiereken remekelt, amelyeknek egészükben nem volt sem tétjük, sem jelentőségük, s ez áll a Merlin-beli Beckett-re is, amelyből a főszereplőnek is tekinthető Jordánt (a mű kicsiny terjedelme okán) az epizodisták közé soroltam, az O'Caseyben parádézó Stohl András rovására. A tétnélküliség díjazását nem mertem azal fokozni, hogy a Radnóti Színház *Hajmeresztőjének* (például Szilávik István díszletének, Döry Virág jelmezeinek) is tépdések babérlevelet — inkább Szakács Györgyi nevével, munkájával igyekeztem

fémjelezni *A mizantróp* kétségtelen súlyát, fontosságát. A Kőváry Katalin(ék) által színre tett ócska szék, asztalka, kempingágy szinte nem is díszlet: drámát újjáformáló dramaturgiai lelemény, a teremtő rendezői értelemnek a színészgárda által tökéletesen birtokba vett játéktere (hány és hány színész „különdíj” mászkál a *Léggöbméterben!*).

Számomra az 1991/92-es évad szegényesebb, érdektelenebb volt a jobb vagy rosszabb előzőeknél. Eleven életet csak az első, illetve az utolsó másfél hónapjában éreztem benne. Mintha a nyitányon ellőtte volna puskaporát az, akinek telik még erre az esztétikai portékára — hogy aztán jó fél év teltével itt-ott megint a tehetség villanófényei, torkolattűzeire lehessünk figyelmesek.

Ennek ellenére szerettem ezt az évadot. Különdíjas évad volt.

ZAPPE LÁSZLÓ Népszabadság

A legjobb új magyar dráma: —

A legjobb rendezés: Ascher Tamás (Katharina Blum elvesztett tisztessége, Kamra)

A legjobb női alakítás: Básti Juli (Katharina Blum, Kamra)

A legjobb férfialakítás: Sinkó László (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház)

A legjobb női mellékszereplő: Lázár Kati (A kezdet vége, Katona József Színház, Katharina Blum, Kamra)

A legjobb férfi mellékszereplő: Tóth József (A színházcsináló, Budapesti Kamaraszínház; Egy csepp méz, Merlin Színház)

A legjobb díszlet: Horesnyi Balázs (Pisti a vérzivatarban, Madách Kamara)

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (annyi jó jelmezt csinált, hogy közte kell legyen a legjobb is)

Különdíj: Radnóti Színház Nyílt Műhely, illetve akinek eszébe jutott a Thomas Bernhard és Kompolthy Zsigmond Budapestben című est

Miközben apránként, lassan, de biztosan fenekes-től felfordul egész színházi életünk, ez még az előadásokon közvetlenül nem látszik meg. Csaknem ugyanazok a jók, mint korábban. Néhány tendencia persze felerősödött. A nagyszínházak már szinte kivétel nélkül nézhetetlenek, minden művészi igény és eredmény a mind kisebb játszóhelyekre szorul vissza. Jelentékeny új magyar drámát rendületlenül nem sikerül színpadra vinni. A vidéki színjátszás ismét kezd eljelentéktelenedni.

Ami a színház szellemét illeti, a legfeltűnőbb *A színházcsináló* és a *Katharina Blum* sikere. A racionális elemzés és a dühödttársadalombírálat együttese. S ebben az összefüggésben talán érdemes megemlíteni *Eörsi* saját rendezésében a *Sírkő és kakót* is. Heves reakció érződik ezekben a produkciókban mindarra a hiányra, sőt illúzióvesztésre, amit a két évvel ezelőtti hatalomváltás keltett. S egyben azt is igazolni látszanak ezek az előadások, hogy rendületlenül a társadalmi-szellemi folyamatokra érzékeny színház tud szélesebb körű érdeklődést kiváltani. Csak éppen mélyebbre kell ásnia a napi politikai időszerűségéért.

Színházi állapotainkra azonban a magam részéről azt érzem legjellemzőbbnek, hogy számomra igazi élményt mégsem szokásos színházi produkció nyújtott, hanem a Radnóti felolvasó estje, a *Thomas Bernhard és Kompolthy Zsigmond Budapestben*, ahol nagyjából ugyanaz a szellem volt jelen, mint *A színházcsinálóban* vagy a *Katharina Blumban*, csak éppen megtoldva a felolvasáshoz kötődő játékok további elidegenítő-ironizáló-önironizáló lehetőségeivel.